

888.2-4

UDK 13
Sa84

Viršelyje dailininko Prano LAPĖS iliustracija
Algimanto Mackaus poezijos knygai „Augintinių žemė“.

16732
Lietuvių fil. sk.

SAKALAUSKAS T.

Sa84 Išmintingųjų puota: /Eseist. straipsniai/.— K.: Spindulys — 1992.— 264 p.— (Kultūros žurnalo „Santara“ b-ka, Nr. 5) Red.: R. Norkus (vyr. red.) ir kt.

Autorius, pasitelkdamas žinomų Lietuvos menininkų apmąstymus, ieškojimus, likimus, kalba apie žmogaus dvasingumo apraiškas, meno kaip dvasinės energijos įtaką kiekvienam, neabejingam žmogiškumo ir tobulumo ilgesiui.

UDK 13

Kultūros žurnalo „Santara“ biblioteka Penktoji knyga

Redakcija: Aleksas Dabulskis, Algirdas Jurėnas, Robertas Keturakis, Romualdas Norkus (vyr. redaktorius), Laimonas Tapinas

SAKALAUSKAS Tomas IŠMINTINGŪJŲ PUOTA

Ešė

Redagavo Aleksas DABULSKIS ir Robertas KETURAKIS
Meninis redaktorius Algirdas JURĖNAS

Duota rinkti 1991 09 05. Pasirašyta spaudai 1991 12 18. SL. Nr. 261
Formatas 84×108^{1/32}. Popierius spaudos Nr. 1. Garnitūra „Literatūrinė“, 10 punktų. Iškilioji spauda. 27,64 sąl. sp. l. 13 apsk. leid. l.
Tiražas 10 000 egz. Užsakymas 838. Kaina 8 rub. Leido ir spausdino „Spindulys“, 233000 Kaunas, Gedimino 10.

ALGIRDAS JULIUS GREIMAS, semiotikas (Prancūzija). Iš tiesų žmonijs visai pamišo: pas mus anksčiau, pas jus kiek vėliau įsiviešpatavo vadinamoji konsumentinė (=vartotojų, o ne gamintojų) visuomenė. Ir nematyti, kaip iš jos išsikrapštyti.

Aš irgi šia prasme „kovoju“ — paskaitomis ir raštais, siūlydamas bandyti tai, ką aš vadinu „aksiologine avantiūra“. Mat mums žodis „dvasingumas“ (=spiritualitė) netinka, jis turi per didelę religinį atspalvį. Užtat ir siūlau ieškoti „dvasinių vertybių“ — etinių, estetinių, episteminių — gėrio, grožio ir tiesos. Mano semiotika pastaraisiais metais yra pavirtusi aksiologijų (=verčių sistemų) aprašinėjimu. Tema, kaip matote, neišsemiamas.

Šiuo metu baigiu knygutę „Apie netobulumą“. Temos: kasdieninis gyvenimas darosi funkcionalus, netenka prasmės, o ir žmonės susidėvi, nuolat kartodami tuos pačius gestus, žodžius, elgesį. Tikėtis: ieškoti estetikos kasdieniame gyvenime ir t. t.

Taigi, matot, rūpesčiai bendri. Bėda tik, kad pamokslais žmonių paveikti negali. Ir vaikai neklauso tėvų, ką jie sako, o nusižiūri, kaip jie elgiasi. Tai ir mano šie keli žodžiai — kokia jų vertė?

Kartą prie Merkio, Mardasavo kaime, Petrą Zalanską išgirdau sakant: „Jeigu žmogus savo žodžio nesilaiko, tai jis yra ne žmogus“. Trumpai jis nusakė žmogaus elgesio vertę, veiksmo, pratęsusio žodį, svarbumą. Išmincingas kaimo dainininkas pasakė, kas yra žmogus, kada jis juo tampa. Jis manė, kad gražūs žodžiai nedaug ko verti, jei jų nesilaikoma, jei „saldus žodžių vynas“ nepavirsta „žmogaus kūnu ir krauju“.

Žmogaus įgyta galia, gyvastis, jo dvasia spinduliuoja, skleidžiasi, plinta, susidurdama su kitų žmonių pasauliais. Jis eina į kitus, būna su kitais. Jis veikia. Elgiasi. Ir tada atsiskleidžia jo žmogiškoji vertė.

Pradėję eiti paskui žmogų, žvelgdami į jo elgesį — sekime juo toliau. Klausykime, kaip jį suprato antikos išminčius Seneka: „Mano nuomone,— rašė jis Lucilijui,—

niekas mirtingiesiems nepadarė tiek bloga, kaip tie, kurie išmoko filosofijos kaip kokio nors parsiuduodančio amato, kurie gyvena kitaip, negu moko gyventi. (...) Toks patarėjas suteiks man ne daugiau naudos negu jūros liga susirgęs vairininkas. Siaučiant bangoms, reikia laikyti vairą, kautis su pačia jūra, išplėšti bures iš vėjo valdžios. (...) Reikia ne kalbėti, o vairuoti. Visa, ką jis sako, kuo giriasi miniai, yra ne jų: tą pasakė Platonas, tą — Zenonas... Patarsiu kaip įrodyti, kad tavo ištarti žodžiai yra tavo: daryk taip, kaip sakai“. Visa, ką kas nors gerai pasakė, taps tavo tik tada, „jei gyvensi pagal prigimtį“. Tada „nebūsi vargšas, gi jei pagal kitų nuomonę — niekada nebūsi turtingas“. Kokie artimi žodžiai, pasakyti prieš 2000 metų prie Tibro, ir šiandien prie Merkio. Taigi kaip anksčiau, taip ir dabar filosofija moko veikti, o ne kalbėti, ir išminčius ne tas, kursai mokytas, prisiskaitęs, prisirinkęs minties krislų, ne intelektualas, daug žinąs, bet tas, kuris žinojimą paverčia savo gyvenimo būdu, savo dalimi. (Sudvasina?) „O būti išmintingas, — pasak Senekos, — gali tik geras žmogus, vadinasi, tai nėra besiktis dalykas.“ Tas, kuris veiksmu paverčia ištartą žodį, elgiasi taip, kaip moko, kaip mąsto. Jo gyvenimas perimtas jo minties. Jis yra doras, nes gyvena pagal savo prigimtį. (Yra dvasingas? — vėl klausiu). Toks savo mirtimi ir buvo Seneka. Tokie — išminčiai Sokratas, Imanuelis Kantas, Vydūnas...

..Vėl prisimenu praėjusiame laike tebegyvą dailininką — piešiantį išminčių. Einu iš paskos, mokydamasis iš jo tylių pranašysčių. Jo gyvenimas padeda suprasti kitų išmintį. Antai mes anksti išgirstame Sokrato pasakytus žodžius: „Pažink save!“ Tik ilgai būna neaišku, ką tai reiškia, kam to reikia ir kaip to pasiekti. O štai Vladas Eiduevičius pasako: „Tapk tuo, kuo esi. Būk savimi“. Ir tiek. Tik toks būdamas galėsi realizuoti savo galimybes, savo unikalumą, atverti dvasią. Būsi laisvas, nes būsi pats savimi. Ne tik keisies, bet ir bręsi. Nereikės kiekvieną dieną gyvenimą pradėti iš naujo. Apsikrovęs daiktais, nesustosi pusiaukelėje, nubloškęs į šalį savo idealus; nepaliksi

ateinančioms kartoms atlikti savo egzistencijos siekimų. Kas išsaugo save, tas nieko nepraranda. Bet ar daugeliui pavyko išsaugoti save?

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS, rašytojas. Manau, jog pagrindinė forma, kuria reiškiasi dvasingumas, yra meilė. Meilė plačiaja prasme. Apibrėžčiau ją kaip mūsų būties viršūnę, kurioje žmogaus dvasia patiria aukščiausią vienovės su viskuo, kas yra, laimę, t. y. myli. Tik meilės stebuklas išveda mus už subjektyvumo ir egoizmo ribų. Vadinasi, sudvasina mus. Meilė — pasiaukojimo, heroizmo, kūrybingumo, laisvės, gėrio ir grožio motina, džiaugsmo ir kančios sesuo. Nieko neįmanoma sukurti be meilės, t. y. neįmanoma realizuoti dvasingumo, suteikti jam formos. Aš esu tik todėl, kad yra „ne aš“: žmogus, gamta, pasaulis, tauta, jos kultūra... Pajausti, pažinti ir išgyventi vienovę su tuo, kas yra „ne aš“, — štai kas yra dvasingumas arba meilė.

BRONIUS KUZMICKAS, filosofas. Dažnas žmogus šiandien gyvenime pasigenda to, ką vadiname nelabai apibrėžta dvasingumo sąvoka. Nesunkiai įžvelgiame ir priežastis: žmonėms kartais nejauku dėl to, kad jų pačių gyvenime ir aplinkui yra per daug savanaudiškumo, siauro praktikizmo, moralinio abejingumo. Visoks vienusiškumas, kaip žinome, ardo dvasinę harmoniją, o dėl to kenčiama ne mažiau negu dėl objektyvių gyvenimo nesklandumų.

Dvasingumo poreikis kyla kaip noras gyventi turiningiau ir harmoningiau siekiant ne vien geros visuomeninės padėties ir gerovės, bet ir suprantant šių dalykų santykinumą, pažeidžiamumą, savo asmenybės netapatinant su jais. Dvasingumo pagrindas — universalesnė vertybinė orientacija ir tvirtesnė moralinė nuostata. Taip pat — mokėjimas atitrūkti nuo tikrovės, jeigu ji pasidaro tragiška ir nepakeliamai sunki, susikaupti prie mažiau pažeidžiamų (meno, mokslo, moralės) vertybių. Kritiškais, tragiškais gyvenimo atvejais praktiškumas dažniausiai yra bejėgis. Daugiau padeda sugebėjimas praktišku-